



Länsstyrelsen
Örebro län

Birthe Pedersen
Direkt: 019 - 19 39 58
birthe.pedersen@t.lst.se
Fax: 019 - 19 30 10

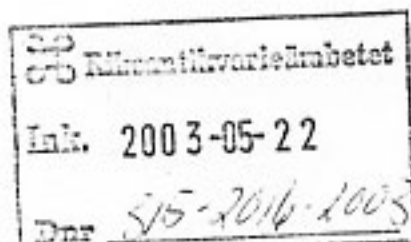
Ramsberg

VS

BESLUT
2003-05-12

Dnr: 432-02451-1989

L 190 1(5)



Till
Enl sändlista

H 018 (Hantverk. maskinbåsar industri)

A 096 (Hytta)

Byggnadsminnesförklaring av Löa hytta, såg och kvarn på fastigheterna Östra Löa 12:1, 13:1, 1:30, Ramsbergs församling, Lindesberg kommun, Västmanland

2 bilagor

Kopia till:
Riksantikvarieämbetet
(bilagor)

Lantmäterimyndigheten i
Örebro län

Lindesbergs kommun

Örebro läns museum

Lst/Bmreg

BESLUT

Med stöd av 3 kap 1 § lagen om kulturminnen (KML) beslutar Länsstyrelsen förklara följande byggnader och anläggningar som byggnadsminne:

- på fastigheten Östra Löa 13:1
 - Löa hytta med tillhörande masugn, rostugn, malmbås, maskinhus sten/slaggstensmurar, vattenränna, kontor, smedja, kolhus, malmbod
 - Löa såg med vattentub
- på fastigheterna Östra Löa 12:1 och del av Östra Löa 1:30
 - Löa kvarn med tillhörande dammanläggning.

Länsstyrelsen upphäver samtidigt Riksantikvarieämbetets beslut 1970-04-19 (dnr 2064/70).

Länsstyrelsen beslutar om följande nya *skyddsbestämmelser* enligt 3 kap 2 § första stycket KML såvitt avser ovannämnda byggnader och anläggningar:

- Byggnader och övriga anläggningar får inte flyttas eller rivras, vare sig till sin helhet eller delar därav.
- Byggnader och övriga anläggningar får inte byggas till, byggas om eller på annat sätt förändras.
- Ingrepp får inte göras i byggnadernas stommar.
- Byggnadernas fasta inredning får inte borttagas, flyttas eller på annat sätt förändras. Till fast inredning räknas maskiner och annan produktionsutrustning som härrör från anläggningarnas produktiva verksamhetsperiod.
- Byggnader och övriga anläggningar skall underhållas så att de inte förfaller. Vård och underhållsarbete skall utföras så att de kulturhistoriska värdena inte minskar. Arbetet skall utföras med material och metoder som är anpassade till anläggningarnas egenart.

Bilagor:
Besvärshänvisning

Karta

2003-05-27 beslöts. *by*
by på förbehåll = M-reg. A.S./j

.....

..... 20..... beslöts

Länsstyrelsen beslutar vidare enligt 3 kap 2 § andra stycket KML om följande *skyddsbestämmelse* avseende det område som på bilagda karta avgränsats med heldragen linje:

- Området får inte ytterligare bebyggas, förses med fasta anläggningar eller på annat sätt förändras. Området skall hållas i ett sådant skick att anläggningarnas utseende och karaktär inte förvanskas. Denna bestämmelse gäller inte länsväg 847 med tillhörande vägområde.

Upplysningar

Länsstyrelsen lämnar råd ifråga om underhållet av byggnader och anläggningar.

Om det finns särskilda skäl får länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § KML lämna tillstånd till att byggnadsminne ändras i strid mot skyddsbestämmelserna.

Enligt 3 kap 21 § KML gäller beslutet om byggnadsminnesförklaring omedelbart även om det överklagas.

REDOGÖRELSE FÖR ÄRENDET

Löa hytta förklarades byggnadsminne 1970.

1984 väckte Löa Kvarnbolag fråga om att förklara Löa kvarn för byggnadsminne.

Länsstyrelsen har 1998-1999 utfört en kulturhistorisk utredning av kvarnen.

Samråd mellan Riksantikvarieämbetet, Länsstyrelsen och Örebro Läns museum skedde vid besiktning av Löa hytta kvarn och såg 2002-09-24.

Berörda ägare, Löa Hyttelag, Löa Sågbolag, och Löa Kvarnbolag samt fastighetsägare till Östra Löa 1:30, har i en gemensam skrivelse 2002-12-05 accepterat utvidgningen av skyddsområdet för byggnadsminnet Löa Hytta samt ändring av skyddsbestämmelser.

Riksantikvarieämbetets representant 1:e antikvarie Jan Karlsson har 2002-11-29 tillstyrkt utvidgningen av skyddsområdet för byggnadsminnet Löa Hytta samt ändring av skyddsbestämmelser.

Lindesbergs kommun i en skrivelse 2002-12-09 meddelat att de inte har något att erinra mot utvidgningen av byggnadsminnet Löa Hytta samt de nya skyddsbestämmelserna.

Charlotte Gustafsson, Länsmuseum, har per telefon 2002-12-16, framfört att Länsmuseum inte har något att erinra mot utvidgningen av byggnadsminnet Löa Hytta samt de nya skyddsbestämmelserna.

Vägverket, Region Mälardalen, Kajsa Lindström, har per telefon 2003-04-22, meddelat att vägverket inte har något att erinra mot utvidgningen av byggnadsminnet Löa Hytta samt de nya skyddsbestämmelserna.

MOTIVERING

Löa hytta, såg och kvarn utgör en nästintill intakt miljö för den förindustriella järnframställningen i Bergslagen. Hyttan ägs av det enda bibehållna hyttlaget i Sverige och är därmed också den sista bergsmansägda hyttan. Kontinuitet står inte bara att finna i ägarstruktur utan även i fråga om bebyggelse och verksamhet.

Bergshantering har förekommit i Bergslagen sedan förhistorisk tid, men bergsbruket i dagens mening tillkom först under medeltid. Kungamakten började då intressera sig för inkomster härav. Bergsmän organiserades i hyttelag och kom att lyda under särskilda bergslagar, där de var befriade från krigstjänst och skatt, men samtidigt bundna till att medverka med material och arbetskraft för järnframställningen. Under 1500-talet skedde en produktionsförändring från osmundsjärn till stångjärn för att möjliggöra en mer storskalig produktion för export. På så sätt särskildes framställning och bearbetning åt, och bruk bildades. Dessa var ursprungligen i kronans ägo men kom under 1600-talet att säljas ut till enskilda. Flertalet av de kooperativt ägda bergsmanshyttorna införlivades under 17- och 1800-talet under bruken. Det dröjde dock till mitten av 1800-talet innan bergsmanshemmanen helt fritogs från sina åtagande.

Hyttlaget utgjorde en tidig kooperativ verksamhet som var knuten till ägandet av bergsmanshemman. Ursprungligen var andelarna i hyttan fördelade enligt storleken på hemmanens skogsinnehav men vartefter hemmansklyvning skedde ökade antalet delägare. Ägandeformen innebar ursprungligen ett gemensamt ansvar för underhåll och påblåsning av hyttan medan produktionen skedde enskilt.

I källor från 1539 omnämns Löa hytta för första gången men sannolikt uppkom hyttverksamheten redan under tidigt 1400-tal. Det var dock först på 1500-talet som järnproduktionen kom att bli huvudnäringen för den tidigare jordbruksbygden. Cirka 1570 hade produktionen blivit så betydelsefull att

ytterliggare en hytta uppfördes och hyttlaget delades i Östra och Västra Löa. 1768 lades Västra Löa hytta ned och dess hyttlag köpte in sig på Östra Löas hytta. Hyttan drevs fram till 1907 då den inte längre kunde svara mot tidens krav. 1970 förklarades Löa hytta som byggnadsminne. 1972 genomfördes en större restaurering med vissa rekonstruktioner där 1890-talets utseende stod som förlaga.

Det kooperativa ägandet kom med tiden i Löa att inte enbart gälla hyttan utan även kvarn, såg, bro och skola, där lag bildades vartefter nya verksamheter tillkom. Lagen i Löa speglar ett bibehållet kooperativt mönster med lång kontinuitet.

Till varje bergsmanshemman var skog knutet, varför sågen var en viktig anläggning i Löa. Dess tillkomst är okänt, men sitt nuvarande utförande i s.k. Norrlandsmodell fick den 1910, då produktionen av timmer till försäljning fick större betydelse. 1959 upphörde verksamheten men sågverkets turbiner kom att användas för elproduktion fram till på 1990-talet.

Trots järnframställningens ökade betydelse från 1500-talet och framåt kvarstod en rik spannmålsproduktion i bygden. 1853 uppfördes den nuvarande kvarnen på platsen för Västra Löas raserade hytta. Ursprungligen drevs kvarnsten, benkross och potatisrivare av ett vattenhjul, vilket 1884 ersattes med turbin. Då försvann de sistnämnda funktionerna, vilka så småningom ersattes av andra maskiner som t.ex. grynverk. Kvarnen rymde fram till 1970-talet en fungerande verksamhet varför till- och ombyggnader har skett under 1900-talet. Kvarnens utrustning är till stora delar välbevarad och skildrar väl både maskineri och arbetsförhållanden i en småskalig produktion från 1800-talet sista decennier till 1900-talets andra hälft.

Bebyggelsen vid Löa hytta, såg och kvarn utgör materiella yttringar av en kooperativ social organisation med lång kontinuitet. Den har därför stort socialhistoriskt värde. Byggnaderna besitter, med sina produktionsutrustningar, ett stort industri- och teknikhistoriskt värde. Genom att de på ett tydligt sätt skildrar en tidigindustriell arbetsmiljö har de även ett pedagogiskt värde. Bebyggelsemiljön speglar också en lokal byggnadstradition. Sammantaget utgör Löa hytta, såg och kvarn ett välbevarat exempel på en för- och tidigindustriell bergsmansmiljö som väl fyller kraven i 3 kap 1 § KML – ”synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde” – för att skyddas och bevaras som byggnadsminne.



Detta beslut kan överklagas hos länsrätten i Örebro län.

Beslut i detta ärende har fattats av styrelsen. I beslutet deltog landshövding Gerd Engman jämte ledamöterna Göran Arveståhl, Ewa-Leena Johansson, Margareta Karlsson, Massimo Montanari, Bo Rudolfson, Mats Sjöström, och Anna Ågerfalk.

I ärendets handläggning har antikvarie Birthe Pedersen deltagit. I den slutliga handläggningen deltog även länsassessor Per Undén.



Gerd Engman
landshövding



Jonas Jansson
länsantikvarie

SÄNDLISTA
Löabygdens Hembygdsförening

Löa Hyttelag

Löa Kvarnbolag

